

OPERA I BALET NA 26. MBZ-u

Pregršt novih djela

Uspjeh raznovrsnog bijenalskog jubileja najavio je nove suradnje i nove idejne i konceptijske pristupe – uz malo sreće i prije Biennala 2013.

Davor Schopf

Pedeseti rođendan Muzičkog biennala Zagreb donio je nesvakidašnji pothvat, organizacijski zahtjevan i složen. Uz niz koncertnih programa, planirana je koprodukcijaska suradnja i praizvedba čak pet glazbenoscenskih djela, tri opere i dva baleta, u pet hrvatskih narodnih kazališta. Predstave u gradovima izvan Zagreba središnja je festivalska publika mogla pratiti u izravnim prijenosima u kinu Tuškanac, po uzoru na rastući trend prijenosa iz Metropolitan i inih opernih i baletnih kazališta, a dodatnu čvrstoću umreženja hrvatskoga glazbenoscenskog prostora dala je i Hrvatska televizija s nekoliko izravnih prijenosa. Hoće li to, zbog rođendana MBZ-a, biti tek iznimna prigoda ili će se praksa nastaviti, pokazat će budućnost.

Prva bijenalska opera, *Kraljevi i konjušari* Sanje Drakulić (1963), praizvedena je u Osijeku, sa satiričnom temom o konjušarima koji žele postati kraljevi i kraljevima koji se ponašaju kao konjušari. Ona donosi jasnu društvenu satiru o borbi za vlast te upropaštavanju države i naroda, smještena u rano deseto stoljeće hrvatske povijesti. Doduše u njoj, u libretu Mire Gavrana prema vlastitoj istoimenoj tragikomediji, kralj Marun spoznaje svoju negativnu ulogu i sam sebi presuduje bodežom, što bi u današnjoj konstelaciji kraljeva-konjušara bilo teško zamislivo.

Sanja Drakulić krenula je u stvaranju toga djela od vlastite zadivljenosti složenosti velikoga kazališnog mehanizma kao što je operni. Za razliku od uobičajnih suvremenih glazbenoscenskih ostvarenja, trajanja otprilike sat vremena, opera u tri čina *Kraljevi i konjušari* traje, s dvjema stankama, više od dva i pol sata, što njezina dramaturgija nije izdržala. U njoj ima, kao u svakoj velikoj operi, arija, dueta i zborova, u karakterističnoj, oštroj ritmičkoj strukturi vokalnih i orkestralnih dionica, ali ima i loših naglasaka u tekstu i često nepotrebne melizmatike. Skladateljica je iskazala smisao za opernu dramaturgiju samo u drugom činu, u trima duetima u kojima svaki od tri ženska lika teži prema vlasti. Bili su to prizori kraljeve kćeri Katarine i njezina brata Trpimira, kraljice Jelene i spletkara Grgura te

Milko Kelemen, počasni predsjednik i osnivač Muzičkog biennala Zagreb:

„Opće je poznata činjenica da se Jugoslavija nakon Drugoga svjetskog rata razvijala u potpunosti izolaciji. Uvijek mi je bilo jasno da je moj grad Zagreb u svojim korijenima duboko vezan uz zapadnu kulturu i da bi trebalo pokrenuti nešto što bi Zagreb učinilo centrom nove glazbe u Jugoslaviji te na taj način ostvariti ideju ravnopravnosti i afirmirati našu glazbu u internacionalnim razmjerima. Muzički biennale nastavlja tradiciju prošlih godina, a misao o sintezi u Novoj glazbi čini se danas mogućom alternativom: skladatelju je time omogućeno da svoju posebnost projicira na pojavne elemente glazbe te tako pronade individualne izražajne mogućnosti. Glazba, stara ili nova, nije ukras već važna društvena vrednota, što proizlazi iz njezina antropološkog djelovanja, iz sposobnosti obraćanja pluralizmu ljudske osobe, kako bi obogatila individualnost – najveću vrijednost svakog čovjeka.“

Prizor iz opere *Šuma* Striborova Ivana Josipa Skendera, praizvedene u riječkom HNK-u Ivana pl. Zajca, na libretu Ozrena Prohića

Grgura i njegove kćeri Dore. Prvi i treći čin nisu imali tu dosljednost niti je glazba bila u dosluhu sa satiričnošću teksta.

Osječki operni ansambl na čelu s dirigentom Filipom Pavišićem dao je, ozbiljnim pristupom, puni prinos, osobito solisti Barbara Othman kao Katarina, Danijela Pintarić kao Dora, Ljiljana Čokljat kao Jelena, Robert Adamček kao Trpimir, Berislav Puškarić kao Grgur i Nenad Tudačković kao Drugi stražar. Uloga je kralja Maruna među najvažnijima, ali ona prelazi glumačke i interpretativne mogućnosti Damira Fatovića. Režija Roberta Raponje nije mogla nadvladati dramaturške slabosti djela, pa se kretala u naivno-statičnim okvirima, s odličnim kostimima Jasmine Pacek, također scenografkinje.

■ Riječka uspjelost

Posve je drukčija opera *Šuma Striborova* Ivana Josipa Skendera (1981), praizvedena u riječkom HNK-u Ivana pl. Zajca, na libretu Ozrena Prohića, koji je ujedno redatelj. Mišljena je za malene, ali je namijenjena i velikima, jer su priče Ivane Brlić Mažuranić zasigurno mnogima ostale kao lijepe uspomene iz djetinjstva. Ostvarena je u idealnoj ravnoteži svih kazališnih elemenata. Glazba je suvremenoga zvukovnog izričaja s lijepim *mrmorem šume* na početku i jednostavnim pjevačkim dionicama. Režija je maštovita i razigrana, scenografija Dalibora Laginje moderna i bajkovita, kostimi modnoga dizajnera Jurja Žigmana čarobni i za velike, a kamoli za male. Autorska je ekipa, od skladatelja do oblikovatelja svjetla Denija Šesnića, ispravno procijenila kako je kod najmlađe publike u kazalištu važnija vizualna percepcija od auditivne. Posebno je dojmiva pojava Snahe u gujnu superkostimu, kao i pojava vatrenih Domaćih. No i glazba je djeci pristupačna, povremeno vrlo emotivna, kao u prizoru Majke sa Striborom u kojem ona odbacuje ponudu za vječnom mladosti.

Prohićev libreto s važnom ulogom Pripovjedača koji povezuje radnju dobro funkcionira zahvaljujući i primjerenu trajanju djela. Glazbena izvedba bila je pomno uređena. Premijeru je pripremila dirigentica Nada Matošević, trećom izvedbom (15. travnja) dirigirao je Igor Vlajnić. Svi solisti – Kristina Kolar (Snaha), Sergej Kiselev (Malik Tintilinić), Siniša Štork (Stribor), Robert Kolar (Pripovjedač) te Anđelka Rušin (Majka), Davor Lešić (Sin) i Anamarija Vidović (Djevojčice) – došli su do izražaja kao junaci tople i zaokružene operne bajke. Na praizvedbi

Stanko Horvat: Memorial

Klub studenata muzikologije fusNOTA organizirao je prije ovog Biennala niz predavanja pod naslovom *Ususret Biennalu – hrvatski skladatelji pod povećalom* o nekim djelima važnih hrvatskih skladatelja s bijenalskoga programa. O skladbi *Memorial* Stanka Horvata, koju danas svira Simfonijski orkestar HRT-a, predavala je Ingrid Pustijanac, profesorica s Odsjeka za muzikologiju Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu.

O toj skladbi ukratko kaže: „Do skladanja *Memoriala*, 1986, Horvat je usavršio svoju skladateljsku tehniku namijenjenu klaviru; istaknula bih u prvome redu klavirska djela *Ostinati* i *Manual*, u kojima pronalazimo građu koja će biti dublje obrađena u *Memorialu*, elemente poput klastera i repetitive akordskih konstrukcija, ili brze pasaže koje stapaju velik broj nota u jedan te isti zvuk (nešto između američkoga minimalizma i Ligetijeve tehnike primijenjene u *Continuumu* za čembalo). S obzirom da je djelo posvećeno u to doba netom preminulu umjetniku Ranku Filjaku, koji je praizveo velik broj Horvatovih klavirskih djela, kao i Pavica Gvozdić i Vladimir Krpan, ne bih isključila da je *grave* ugođaj donekle sugeriran idejom *hommagea*.“

(13. travnja) zadnje tri uloge tumačili su Mirella Toić, Voljen Grbac i Marijana Radić.

■ Varaždin zreo za ansambl

Namjera je Biennala u projektu praizvedbi pet glazbenoscenskih djela bila obuhvatiti skladatelje raznih naraštaja, od najstarijega Silvija Foretića do najmlađeg Ivana Josipa Skendera. Skladatelji baleta Frano Đurović (1971) i Krešimir Seletković (1974) u sredini su tog raspona.

Đurovićev balet *Zovem se Nitko* postavljen je u Varaždinu, gradu čiji HNK nema vlastiti glazbeni ni plesni ansambl, pa je to ujedno bio poticaj za njihovo formiranje. *Zovem se Nitko* psihološki je balet o napetostima, strahu, agresiji, čak i nasilju. Predložak Đurovićeve elektroničke glazbe, koja nosi neugodnu pulsaciju tih emocija i klaustrofobičnosti uzemirene psihe u pojedinim trenucima, dobro je osjetio talijanski koreograf Massimiliano Volpini. Pod njegovim vodstvom i s njegovom sposobnošću sveobuhvatnog sagledavanja pokre-

ta u teško uhvatljivoj ritmičkoj strukturi (osim generalnih promjena ugođaja) predstava je, disciplinom plesnog izraza, doista zaslužila baletni epitet i uklonila se od aproksimativnosti suvremene plesne scene koja se često susreće. Lako je nalazila neposredan put do gledatelja. Strah i nasilje, kojih je nositelj uglavnom On, dio su svakodnevice, dok su One prepuštene međusobnoj potpori i solidarnosti. Dramaturginja je Irena Čurik, voditelj scene Slaven Bot. Festivalski plesni ansambl u sastavu Dina Ekštajn, Ida Jolić, Zvonimir Kvesić, Irena Mikec i Petra Valentić, funkcionirao je kao precizni mehanizam.

■ Kraj se još čeka

Praizvedbom Seletkovićeve baleta *Air (Zrak)* u Zagrebu, Biennale je završio na atraktivan način, bujnom plesnom freskom u zamisli švicarskoga koreografa Martina Müllera. Njegovo je, kao i skladateljevo, polazište osvajanje spoznaja o životu. Dah, udah, zrak, pa i duša pritom su tek sredstvo u metaforici o življenju života punim plućima. Struktura baleta gotovo je klasična. U trinaest slika nižu se veliki skupni prizori na početku i na kraju, kao *grand finale*, središnji *pas de deux* *Strast* (s odličnim plesničima Pavlom Mikolavčić i Eugenom Dobrescuom), nekoliko skupnih plesova i nekoliko *varijacija*. Skladatelj počinje završni stavak *Let* na način glazbenoga baroknog *aira*, na što se koreograf sjajno nadovezuje balansirajući radosnim ansamblom. Iako su spoznaje o životu protkane razmišljanjima o smrti, autori, uz pomoć scenografa i kostimografa Eduarda Hermansa, nisu dopustili da prevlada crna boja, već su vizualnu stranu u nekoliko prizora ispunili snažnim kolorizmom. Seletkovićev spoj elektroničke i komorno-orkestralne glazbe, uz sudjelovanje odličnog ansambla Cantus pod ravnanjem Berislava Šipuća, nadahnua je plesače Zagrebačkoga baleta, koji su predvodile Pavla Mikolavčić, Olja Jovanović Zurovac, Milka Hribar Bartolović, Mirna Sporiš i Yuka Ebihara.

Sva su kazališta bijenalske projekte prihvatila i pripremila s maksimalnim angažmanom. Već ta činjenica budi nadu da će nova djela zaživjeti dulje od uobičajne dvije-tri izvedbe u sklopu i neposredno nakon Biennala. No ipak nije sve prošlo kako je zamišljeno. Praizvedba opere *Maršal* Silvija Foretića (1940.) u Splitu je odgođena zbog ozračja ogorčenja nastalog objavljivanjem presude hrvatskim generalima u Haagu. Budući da je odgođena za 24. siječnja 2012., Biennale do njezina prikazivanja zapravo traje i dalje...